

NAZİFE

ABDÜLHAK HAMİD TARHAN

Genel Bakış

II. Abdülhamid dönemiyle beraber batıda gelişen İslam muhalefetine bir karşı hareket olarak ortaya çıkmış İttihad-ı İslam ülküsünün aracılığıyla Osmanlı aydınları Yeni Türk edebiyatında İslam tarihinin savunmasını konu edinen yazınsal eserler yazmaya başlamışlardır. Avrupada çeşitli alanlardaki gelişmeler ve kendi ülkelerindeki çeşitli noksanlıklar ve başarısızlıklar sebebiyle özgüvenini kaybetmeye başlamış olan Osmanlı toplumuna, Romantizm akımının düşüncelerinden faydalanarak ve İslam tarihini konu edinerek tarihi vakaları destanlaştırma yoluna gidilir. Yazarın, Endülüs tarihini konu edinen ve beş tiyatro eserinden biri olan Nazife, diğer eserlerine göre oldukça kısa olan manzum bir piyesdir. 1876 yılında kaleme alınmış olan eser, ilk olarak Basiret Gazetesi'nde Fedâ-yı Hamiyyet adıyla yayımlanmış ve daha sonra Nazife adıyla tefrika edilmiştir. Paris'e gitmeden önce iki günde İstanbul'da yazdığını söylediği eserde, Hristiyan İspanyollarla Müslüman Arapların ahlak anlayışları arasındaki farkı açıklamaya çalışır. Endülüs çevresinde geçen her eseri birbirinin devamı olmak niyetiyle yazılır ve bu özelliğiyle eserler birer tiyatro yapıtı olmaktan ziyade nehir roman özelliği taşır. Abdullah'ın-Sagîr'i yazmasından sonra iki eser birlikte yayımlanmaya başlar. Üç meclisten oluşan tek fasıllık eser, mesnevi nazım biçiminde yazılmış bir trajedi oyunudur.

Kişiler

Nazife İçine doğmuş olduğu kültürün çetin bir savunucusu ve temsilcisi niteliğinde olan kadın karakter, inançlarına ve milliyetine insanüstü bir seviyede bağlıdır. Milletinin sahip olduğu tarihsel mirasın en içten taşıyıcısı olduğu gibi bunun uğruna her şeyini feda edebilecek bir bilince sahiptir. Halkının, İspanyollar tarafından zulme maruz kalmasını eleştirir ve savaşta her şeyini yitirmiş fakir genç bir Arap kızdır. İnsanı yücelten erdemlere, özellikle namus gibi kavramlara, sonuna kadar sadıktır. Çoğu İspanyol kadın karakterlerinin aksine, inançlarından ve ilkelerin hangi koşulda olursa olsun vazgeçmez.

Ferdinando Araplarla girdiği kanlı mücadeleleri zaferle taçlandırmış olan Hristiyan İspanyol kralı, kudretli ve mağrur olmasına rağmen birçok açıdan adaletli bir görüntü sergiler. Abdullah'la giriştikleri son savaştan sonra Gırnata'yı ele geçirecek ülkesini başarısız ve umursamaz yöneticilerden kurtarmış olarak gösterilir. Savaşta tutsak düşmüş esirlerden biri olan Nazife'ye aşık olur ve onunla birlikte olmak ister. Fakat Nazife, halkına zulmetmiş ve ecnebi bir kralla birlikte olmaksızın ölmeyi tercih eder. Savaştan muzaffer olarak çıkmış olan kral, düşman kavimin bir üyesi olan Nazife tarafından aşta yenilir.

Öykü

Mağlubun Aşkını İsteyen Galip Abdullah'ın-Sagîr'i mağlup ederek İspanyol topraklarını geri kazanmış olan Ferdinando, Gırnata'daki Elhamra sarayında Nazife'yi esir etmiştir. Abdullah'ın umursamazlığı ve becereksizliği karşısında Ferdinando, kudretli bir lider görünümü verir. İlk satırlarda talihinin yardımıyla yeniden muzaffer olduğunu dillendiren kral, halinden memnun bir vaziyette sarayında bulunmaktadır. Ferdinando saraydaki bir odada Nazife'ye kudretinden ve İspanyol topraklarını nasıl geri aldıklarından bahseder. Kanlı savaşlarla geri kazanılmış hükümdarlığının gücüne dayanarak artık herkesin kendi malı olduğunu söyler. Düşmanına esir düşmüş olan Nazife'ye elinde bulundurduğu gücün verdiği güvenle, birlikte olmayı teklif eder. Ziyadesiyle müşkül bir duruma düşmüş olan Nazife, kralın bütün baskılarına rağmen ona karşı direnmekte kararlıdır. Makam ve mevkiye gözü olmadığını dillendiren Nazife, inançları ve ulusunu göz ardı ederek kimseye minnet etmeyeceğini söyler. Kral savaşı kazanmış olsa da halkına karşı göstermiş olduğu tutum yüzünden kimsenin hürmetini kazanamayacağı Nazife tarafında dile getirilir. Halkının çekmiş olduğu acıları teker teker kralın yüzüne vurur. Kralın bütün ısrarlarına rağmen Nazife, ondan gururlu fakirliğini yani

özgürlüğünü ister. Ferdinando, onun kudreti seçmesini telkin etmesine karşın Nazife ölmeyi tercih eder. Ferdinando, halkın çektiği acıların kaynağı olarak Abdullah'ın sorumsuzluğu ve beceriksizliğini göstererek kendisinin daha iyi bir yönetici olacağını, farklı inançlardan olan herkesi mutlu edeceğini söyleyerek Nazife'den aşk dilenir. Abdullah'ın kötü yöneticiliğini kabullense de milletine ve inancına duyduğu bağlılık nedeniyle ecnebi bir kralın aşkını kabul edemeyeceğini söyleyerek namus üzerine vurgu yapar. Halkının ve sevdiklerinin acımasızca yok edilmesi ve bütün kutsallarına saldırılması nedeniyle onu düşmanı olarak görür. İkinci mecliste Ferdinando'nun yalnız başına konuştuğu uzun tiradimsi bir monologla karşılaşırız. Kazandığı büyük galibiyetten sonra düşmanı olan kavime mensup bir fakir kıza aşık olmanın içsel buhranını yaşamaktadır. Bu durum karşısındaki acziyetini dile getirirken gönlüne söz geçirememekten yakınıdır. Nazife'nin halkına karşı beslediği temiz duygular onu derinden etkilerken kendisine karşı takındığı isyankar tavır karşısında çaresizdir. Onu ikna edemeyeceğini anlayarak serbest bırakmayı düşünür fakat bir yandan da içine düşmüş olduğu derin duygular bunu yapmasına mani olur.

Mağlubun Galipten Aldığı İntikam

Ferdinando'nun karşısına gizlediği bir hançerle çıkan Nazife, kraldan istemiş olduğu özgürlüğü alacağını öğrenince şaşkınlığa düşer. Kral, Nazife'nin düşüncelerine hak verdiğini ve halkına geri dönebileceğini söyler. Nazife de, özgür bırakılmaması durumunda zaten kendini öldüreceğini söyleyerek hançeri çıkarır ve düşmüş olduğu müşkül durumdan dolayı krala sitem eder. Yapmış olduğu zalimlikleri ortaya dökerek milletine ve inancına olan sadakatini bir daha dillendirir. Onun bu sözleri üzerine Ferdinando, Nazife'yi durdurur ve onu özgür bırakmaktan vazgeçtiğini söyler. Zira İspanyollar hakkında söylemiş olduğu eleştirel sözler onu hiddetlendirmiştir. Bunun üzerine Nazife, elindeki hançerle kendisini vurmaya başlar. Esaret karşısında ölümü seçerek milletine ve inancına duyduğu vefa duygusunu gösteren Nazife'nin yanında, sevdiği kadını kaybeden İspanyol kralı üzüntü içerisinde kıvranmaya başlar. Nazife, esaret karşısında ölümü tercih etmeyi kendisi için bir vazife olarak görür.

Tema

Aşk ve İntikam Yazarın, Endülüs çevresinde geçen beş eserindeki Müslüman karakterler üstün ahlaki davranışlar gösteren destansı tiplerdir. Nazife, kendisini cemaati için feda edebilecek kadar irade sahibi ve şahsi arzulardan soyutlanmış bir tiptir. Kendisini tamamen inancına ve milletine adamıştır. Döneminde özlemi duyulan ahlaki ve insani değerlerin bir temsilcisidir. İspanyol kralı Ferdinando, savaşı kazanmış olmasına rağmen aşkta kazanamayarak gerçek kaybeden olarak gösterilir. Kendisini sarayda alıkoyarak birlikte olmak isteyen krala karşı Nazife, kavminin çektiği acılara sebep olmuş ecnebi bir adamla birlikte olamayacağını söyler ve onun esiri olarak yaşamaktansa intiharı tercih eder. Mağlub bir kavmin temsilcisi olarak Nazife, galip İspanyol kralı Ferdinando'nun isteklerine başkaldırarak onu en yüce insani duygulardan biri olan aşkta mağlub eder.

Kişi İncelemesi

Nazife (Onurlu)

Karakter İçine doğmuş olduğu kültürün çetin bir savunucusu ve temsilcisi niteliğinde olan kadın karakter, inançlarına ve milliyetine insanüstü bir seviyede bağlıdır. Milletinin sahip olduğu tarihsel mirasın en içten taşıyıcısı olduğu gibi bunun uğruna her şeyini feda edebilecek bir bilince sahiptir. Halkının, İspanyollar tarafından zulme maruz kalmasını eleştirir ve savaşta her şeyini yitirmiş fakir genç bir Arap kızıdır. İnsanı yücelten erdemlere, özellikle namus gibi kavramlara, sonuna kadar sadıktır. Çoğu İspanyol kadın karakterlerinin aksine, inançlarından ve ilkelerin hangi koşulda olursa olsun asla vazgeçmez.

Etkinlikler Endülüs Araplarının idaresinde su yüzüne çıkan yozlaşma sebebiyle, Hristiyan İspanyol kralı Ferdinando, kanlı mücadeleler neticesinde çok fazla zorlanmadan ülkesini geri kazanır. Savaşta esir düşmüş tutsaklardan biri olan Nazife, kralın Gırnata'daki Elhamra sarayında esir tutulmaktadır. İkilinin giriştikleri uzun diyaloglar, Ferdinando'nun kendi kudretinin ve zaferinin güzelleşmesini yapmasıyla başlar. Onun mağrurluğu karşısında Nazife, kralın masum ve fakir halka etmiş olduğu zulmü yüzüne vurur ve İslam tarihindeki bazı vakalara göndermeler yaparak onun tezlerini çürütmeye çalışır. Karşısındaki kadının cesaretinden ve zekasından etkilenen kral, Müslüman ve fakir genç kıza sarayında tutmak ve onunla birlikte olmak ister. Ancak, halkını kanlı bir yok oluşa sürüklemiş, farklı milliyetten ve inançtan olan bir insanla birlikte olmaktansa ölmeyi yeğleyeceğini söyleyen Nazife (bikeslik) garipliğini ister. Kendi ulusu ve inancı hakkında kötü konuşulduğunu gören

Ferdinando, onu azad etmek istese de daha sonra bundan vazgeçer. Bunun sonucunda Nazife, gizlemiş olduğu hançeri çıkararak kendisini öldürür.

Etkileşim Eserin başkarakteri olan Nazife, iki karakterlik bir kişi kadrosunda anlatı boyunca verilmek istenen iletinin en önemli taşıyıcısıdır. Fakirliği ve ezilmişliğine rağmen yeri geldiğinde otoriteye başkaldırır ve gerçekleri yüzlerine vurur fakat özgürlüğü için de aynı otoriteden dilenir. Halkının maruz kaldığı zorbalığı ve zulmü dile getirirken uzun tiradımsı biçimde ve coşkunun bir biçemle konuşur.

ÖRNEK ANILAR

Onurlu İspanyol kralı savaşta alınan galibiyetten sonra az da olsa zafer sarhoşluğuna kapılarak kudretinden ve gücünden bahseder. Onun bu halini gören Nazife düşmanına minnet etmeyeceğini çekinmeden dile getirir çünkü masum fakirlere zulmedilmiştir: “Etseydi Nazife hırs-ı devlet, Hizmetle sana çekerdi minnet, Olsaydı eğer mehî-i millet, Minnetle ederdî sana hizmet”.

Vatansever Kendisini azad edeceğini söyleyen krala karşı ettiği son sözlerinde, milletin ve dinin büyüklüğünden tarihten örnekler sunarak bahseder: “Vaktiyle bu kıt’aya Araplar, Ancak iki yılda oldu mazhar, Asker iki yılda geldi ancak, İspanya’yı Şam’a etti mülhak. Tarihini de bilir bu öksüz: Oldu sene kâmilan sekiz yüz, Bizden anı öyle aldınız siz, Her yolda akabde kaldınız siz!... Bak farkına kavminin Arabdan, Âsârını gör gelip akabdan”.

Boyun Eğmeyen Savaşta her ne kadar üstün gelmiş olsa da, yabancı bir yöneticiye minnet etmeyeceğini ve gerektiğinde kendi hayatına bile son verebileceğini dile getirir. Ulusunun ve inancının tarihinden aldığı özgüvenle şunları der: “İslâm kızı hak yolunda sapmaz, Tapmaz sana, Ferdinando, Tapmaz, Hep böyle edânî vü eâli, Bil, kadr-i Arap ne rûtbe âli!...”.

İnatçı – Vefalı Kral, Nazife’nin kendisiyle birlikte olması için uzunca dil dökmüş olsa da kadın karakter kararında ısrarcıdır. İnançlarından zerrece taviz vermez ve ulusu için bu uğurda canını vermekten hiç çekinmez: “Ben istemeyip dururken ikrâm, Bilmem yakışır mı bunca ibrâm?. Hep böyle gider ise bu ısrar, Son söz diye eyleyim ki tekrar: İhyâ değil, eylesen de ihlâk, Sevmem seni şahid olsun eflâ!... (Şiddetle gider)”.

Adil – Kaderci İspanyol kralı gibi Nazife de, Endülüs’ün kaybedilmesinin sebebi olarak Arap idarecilerindeki laubalilik ve beceriksizliği görür. Ecdad mirası olan topraklar İspanyollar tarafından çok fazla zorlanmadan alınmıştır. Nazife, başlarına gelen bu felaketin sebebi olarak liyakatsizliği ve başıboşluğu görür: “Metbûumuz etmeseydi taksîr, Kabil mi idi bu şehri teshîr?... Hâindi, sizi o etti mansûr. Hâifti, bizi o etti mahsûr!... Molla bize etmeseydi bîdâd, Mevlâ size eylemezdi imdâd. Sen kal’ayı fethetme niyyet ettin; Takib-i reh-i hamîyyet ettin. Denmez buna: Bir kabahat, asla. Öz kadrini eyledin sen ilâ: Buldun anı zabta yani bir hak Rabbin seni eyledi muvaffak”.

Ferdinando (Galip/Mağlup)

Karakter Araplarla girdiği kanlı mücadeleleri zaferle taçlandırmış olan Hristiyan İspanyol kralı, kudretli ve mağrur olmasına rağmen birçok açıdan adaletli bir görüntü sergiler. Abdullah’la giriştikleri son savaştan sonra Gırnata’yı ele geçirerek ülkesini başarısız ve umursamaz yöneticilerden kurtarmış olarak gösterilir. Savaşta tutsak düşmüş esirlerden biri olan Nazife’ye aşık olur ve onunla birlikte olmak ister. Fakat Nazife, halkına zulmetmiş ve ecnebi bir kralla birlikte olmaktansa ölmeyi tercih eder. Savaşta muzaffer olarak çıkmış olan kral düşman kavmin bir üyesi olan Nazife tarafından aşkta yenilir.

Etkinlikler Endülüs yönetimindeki yozlaşmalardan dolayı Arap hakimiyeti zayıf düşmüş ve bunun sonucunda kral Ferdinando Endülüs’ü yeniden bir İspanyol ülkesi haline getirmiştir. Gırnata’daki Elhamra sarayının bir odasında geçen konuşmada savaşta esir düşen fakir Araplardan biri olan Nazife’ye beraber olmayı teklif eder. Nazife kendi halkının maruz kaldığı şiddetten ve zulümden şikâyet ederek kralın bu teklifini reddeder. Aralarında geçen diyaloglarda iki taraf da kendi milletleriyle ilgili güzellemeler yapar. Nazife, kralın idarecilikteki yeteneğini ve savaştaki kabiliyetini dile getirerek ona hakkaniyetli davranırsa da kendi milletine duyduğu bağlılıktan dolayı ecnebi bir hükümdarla birlikte olmayı kabul etmez ve onun yönetimini reddeder. Buna karşılık olarak Ferdinando da Müslüman Araplara haklarını iade eder. Araplık ve İslam’la ilgili övgü dolu söylemlerde bulunur. Karşısındaki fakir kızın gururuna ve güzelliğine hayranlık duyan kral, birlikte olabilmeleri için Nazife’ye yalvarır. Fakat ne yaparsa yapsın onu ikna edemeyeceğini anlar ve onu azad etmeye karar verir.

Ancak bu sırada Nazife'nin takınmış olduğu isyankar tavırdan dolayı fikrini değiştirir ve onu serbest bırakmaktan vazgeçer. Bunun üzerine Nazife, elindeki hançeri kendisine saplar ve otoriteyi kendi ölümüyle cezalandırır. Kral savaşı ve ülkesini kazanmış olsa da sevdiği kadını kaybeder.

Etkileşim Eserin en önemli odak karakteri olan Ferdinando, uzun ve tiradımsı söylemlerle halkının ve kendisinin kudretinden bahseder. Fakat bunun yanında Müslüman Arapların kendi halkına sağlamış olduğu katkıların da hakkını verir. Nazife'yle giriştiği çeşitli diyaloglarda oldukça coşkunun hatta bazen yalvarır bir üslup kullanır. İkinci meclis adlı bölümdeki uzun tiradıyla düşüncelerini bütün açıklığıyla ortaya serer.

ÖRNEK ANILAR

Kudretli Endülüs'ün son Arap hükümdarı olan Abdullah'ı savaşlarda mağlup eder ve bu onun ziyadesiyle özgüven kazanmasına sebep olur. Abdullah'ın beceriksizliği onun tahta geçmesindeki en önemli unsur olur. Bununla birlikte kanlı savaşlarla elde ettiği mevki az da olsa onu güç sarhoşu yapar: "Etmış beni talim hükümdar, Tâli gibi hükm ü kuvvetim var Fırsat vererek yine o tâli, Kılmış bana hep mülûkû tabî". "Ben azm ile fâtih oldum ancak, Zira bana münhasırdı almak. Hükümüm bu cihanda hep revândır, Âlem beden, emrim anda candır".

Adil/Zalim Kanlı mücadelelerle elde etmiş olduğu güç onu zaman zaman güç zehirlenmesine mahkum eder fakat Arapların kendi halkına sağlamış olduğu faydaların da hakkını verir: "İslâm'a denir mi hiç bekasız? Ancak benim olmayan müebbed, Nâmımda olur beka mücerred Devletli için olur tebeddül, Millette kalır fakat teâdül. Zulm eyler anı hemân perişan. Zâlimle olur vatan da viran. Âmirde şeritâdir adâlet, Meşrut olamaz ona asalet. Ben gerçi hakikaten nesîbim. Farzet kinesebde kem nasîbim, Neslim kul ise, adaletim şah".

Aşık Kendisini düşman olarak gören Nazife'ye karşın Ferdinando, fakir Arap kızına aşık olur ve bütün kudretini bir yana bırakarak kendisiyle birlikte olması için ona yalvarır: "Gülsün ki likâ-yı gam nümûnun, Olsun ki teselli-i derûnun, Düşmüş sana padişah-ı düşmen, Piş-i kademin penâh u me'men!... Düştüm yoluna, elindeyim ben, Kaldır, yetişip elinle yerden. Yahut bana bir bakışla gel kıy!... Gel kıy bana, sevdiğim güzel, kıy! Gönlüm gibi sendedir iradem, Gitsem, sana bağlıdır iadem. Kalsam, seni bekler irtihâlim!... Şâhid mi değil buna şu hâlim, Ey benliğimi alan sitemkâr?...".

Hür/Esir İçinde bulunmuş olduğu bütün kudretine karşın, fakir bir Arap kızına beslediği duygular karşısında oldukça çaresizdir: "Dünyalara mâlik olmuş iken, Memlûkünü, Allah'ın kulu, ben!... Ben âlemi eyledim müsahhar, Sen de beni bağladın muahhar. Ben lutf u kerem eder isem de, Sensin bana daima sitemde, Farzet kırılım, sitemle mağdûr, Yahut köleyim, keremle meşhur. Kullan meliki inayetle, Say çâkerini itaatle!...".

Sitemkar Kazandığı savaşlara ve bütün gücüne rağmen bir Arap kızına söz geçirememiş ve aşkına karşılık alamamış olmaktan dolayı tanrıya sitem eder. Adil ve yetkin bir yönetici olmasına rağmen ecnebi olmasından dolayı kesin olarak reddedilmiştir: Heyhat!... İşimiz heman adâlet, Sevdada devamımız rezâlet!... (Yine niyazmendâne) Yârab, şuna bari kabil olsam: Hem âşık hem de âdil olsam!...".